

Stridsåtgärd. Två regioner inom Byggnadsarbetareförbundet har i brev till vissa byggföretag krävt att dessa ska häva sina entreprenadavtal med ett bolag. Arbetsdomstolen har vid en interimistisk prövning funnit att regionernas agerande inte utgjorde en stridsåtgärd mot bolaget.

ARBETSDOMSTOLEN

BESLUT
2020-06-24
StockholmBeslut nr 40/20
Mål nr A 29/20**KÄRANDE**

Byggnadsfirman PME AB, 556749-5444, Perstorpsgratan 25,
235 32 Vellinge

Ombud: advokaten Richard Sahlberg och biträdande juristen Erik Jagbrant,
Foyen Advokatfirma KB, Södergatan 22, 211 34 Malmö

SVARANDE

1. Svenska Byggnadsarbetareförbundet, 802000-4936, 106 32 Stockholm
 2. Byggnads Skåne, 846000-8850, Scheelegatan 27, 212 28 Malmö
 3. Byggnads Mälardalen, 817600-4177, Box 70, 751 03 Uppsala
- Ombud för samtliga: förbundsjuristerna Anne Alfredson och Mattias
af Malmborg, LO-TCO Rättsskydd AB, Box 1155, 111 81 Stockholm

SAKEN

olovlig stridsåtgärd m.m., nu fråga om interimistiskt förordnande

Bakgrund

Byggnadsfirman PME AB (PME) är genom hängavtal bundet av kollektivavtal, byggavtalet, med Svenska Byggnadsarbetareförbundet (förbundet). Byggnads Skåne och Byggnads Mälardalen (regionerna) är självständiga juridiska personer och medlemmar i förbundet. PME och regionerna är sinsemellan bundna av byggavtalet, inklusive dess bilaga D (den s.k. entreprenadbilagan). Uttrycket Byggnads används i det följande som en samlingsbeteckning för förbundet och regionerna.

Regionerna har den 19 februari 2020 skickat brev till kunder till PME, dvs. byggföretag som anlitat PME som underentreprenör, och begärt att dessa ska häva sina entreprenadavtal med PME.

PME har bl.a. yrkat dels att regionerna ska förpliktas att betala allmänt skadestånd till bolaget, dels att regionerna och förbundet på visst vis ska tillkännage att de inte längre vidhåller sin begäran om att berörda företag ska häva sina entreprenadkontrakt med PME. Det senare yrkandet har även framställts intermistiskt. Bolaget har sammanfattningsvis anfört att regionernas krav att PME:s kunder ska häva sina entreprenadavtal med PME utgör

en stridsåtgärd i medbestämmandelagens mening, att stridsåtgärden är olovlig eftersom den inte har beslutats i behörig ordning och eftersom den är avsedd att utgöra en påtryckning i en rättstvist och har ett rättsstridigt syfte,

samt att regionerna vidtagit åtgärderna utan att varsla enligt 45 § medbestämmandelagen.

Arbetsgarparterna har bestritt PME:s talan och i korthet anfört att regionernas krav till PME:s kunder att de ska häva sina entreprenadavtal med PME inte utgör en stridsåtgärd i medbestämmandelagens mening, utan är en tillämpning av det förfarande som anges i bilaga D.

I detta beslut tar Arbetsdomstolen ställning till om regionerna och förbundet, för tiden till dess tvisten slutligt avgjorts, ska åläggas att på visst sätt tillkännage att de inte längre vidhåller kravet att de berörda företagen ska häva sina entreprenadavtal med PME.

Kollektivavtalsregleringen

Byggavtalets bilaga D, som har rubriken Branschöverenskommelse om tillämpningsregler avseende 38–40 §§ lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet (MBL), innehåller bl.a. följande.

4.6 Hävning av entreprenadavtal eller avtal om inhyring

Om arbetsgivaren har träffat avtal med underentreprenören eller bemanningsföretaget innan berörd Byggnads region framför att det finns skäl att aktualisera veto och regionen kräver att entreprenadavtalet ska hävas, ska ärenden hänskjutas till central förhandling. Om Byggnads vid den centrala förhandlingen förklarar att de skulle ha utövat sin vetorätt om avtalet inte hade ingåtts är arbetsgivaren skyldig att på Byggnads begäran häva avtalet med omedelbar verkan.

Yrkanden m.m.

PME har yrkat att Arbetsdomstolen för tiden till dess tvisten slutligt har avgjorts (interimistiskt) ska

1. förplikta Byggnads Skåne och Byggnads Mälardalen att omedelbart skriftligen meddela samtliga mottagare av regionernas respektive brev den 19 februari 2020, med begäran om hävning av entreprenadkontrakten med PME, att denna begäran inte längre gäller, samt
2. förplikta förbundet att omedelbart skriftligen meddela på sin officiella hemsida, <https://www.byggnads.se/>, att förbundets, Byggnads Skånes och Byggnads Mälardalens begäran om hävning av entreprenadkontrakten med PME inte längre gäller samt omedelbart skriftligen meddela Byggföretagen att förbundets, Byggnads Skånes och Byggnads Mälardalens begäran om hävning av entreprenadkontrakten med PME inte längre gäller.

Parterna har till utveckling av sin talan anfört i huvudsak följande.

PME

Sammanfattning av grunderna

PME och regionerna samt förbundet är bundna av kollektivavtal i förhållande till varandra och därigenom råder fredsplikt.

Regionerna har den 19 februari 2020 skickat brev till PME:s kunder med begäran eller uppmaning till dessa att häva sina entreprenadkontrakt med PME.

Regionernas åtgärd syftar till att utöva påtryckning på PME i en rättstvist som avser krav från Byggnads sida bl.a. avseende skadestånd på grund av PME:s anlåtande av vissa underentreprenörer. Åtgärden syftar ytterst till att begränsa PME:s verksamhet och tillfoga PME ekonomisk skada. Syftena med åtgärden är rättsstridiga.

Regionernas åtgärd utgör en stridsåtgärd i medbestämmandelagens mening. Stridsåtgärden pågår alltjämt, eftersom regionerna vidhåller sin begäran om hävning av kontrakten.

Enligt förbundets stadgar ska beslut om stridsåtgärder fattas av förbundets styrelse. Så har inte skett.

Regionerna har inte varslat PME och Medlingsinstitutet enligt 45 § medbestämmandelagen.

PME drabbas av skada för varje dag som Byggnads uppmaning eller begäran enligt stridsåtgärderna är gällande, varför yrkandet om interimistiskt beslut ska bifallas till säkerställande av PME:s rätt. Tillämpligt lagrum är 15 kap. 3 § rättegångsbalken.

Någon säkerhet behöver inte ställas, eftersom den yrkade åtgärden inte kan medföra någon skada för regionerna (jfr 15 kap. 6 § rättegångsbalken). I vart fall utgör det borgensåtagande som bolagets ägare gjort en tillräcklig säkerhet.

Bakgrund

PME:s verksamhet är främst inriktad på bygg- och montageentreprenader, bl.a. montage av prefabricerade element i stål och betong, stomkomplettering, fasadarbeten och takarbeten. PME tecknade 2017 hängavtal med förbundet avseende byggavtalet.

PME anlitate under 2019 bolaget Nova Ratio Sp. Z.O.O. (Nova Ratio) som underentreprenör för att utföra arbete i vissa entreprenader. Under tiden dessa arbeten pågick inledde Byggnads en utredning om bl.a. vilka lönenivåer Nova Ratio tillämpade. Till följd härav valde PME att avbryta samarbetet med Nova Ratio och att i stället anlita bolaget Agral Trade Sp. Z.O.O. (Agral Trade). Innan PME beslutade att anlita Agral Trade lämnade Byggnads Skåne sitt godkännande till detta.

Trots att PME inte längre anlitate Nova Ratio och att Byggnads Skåne godkänt Agral Trade som underentreprenör, fortsatte Byggnads med en utredning av PME och Agral Trade. Byggnads gjorde bl.a. flera platsbesök hos de företag som anlitat PME som underentreprenör. Byggnads uttalade sig negativt om PME vid platsbesöken samt medialt i Sveriges Radio P4 Malmöhus. Byggnads har även uppmanat Byggföretagen (f.d. Sveriges Byggindustrier) att rekommendera sina medlemmar att inte ingå några kontrakt med PME.

PME har efterfrågat information från Byggnads om vilka uppgifter Byggnads behöver för att kunna avsluta utredningen. Byggnads har inte, trots påstötningar från PME, förklarat eller konkretiserat vilka lag- och kollektivavtalsbrott som läggs PME till last. Byggnads agerande saknar helt samband med eventuella faktiska förhållanden på viss arbetsplats utan har riktats generellt mot PME. Byggnads har inte besvarat förfrågningarna i sak, t.ex. genom att klart ange och motivera vilka krav eller önskemål de har i förhållande till PME. Organisationerna har inte gått in i en saklig diskussion med PME och har heller inte på annat sätt bidragit till en lösning av tvisten. Sedan början av december 2019 har Byggnads Skåne inte medverkat vid PME:s försök till kontakt och dialog. PME:s tidigare kontakter har i princip uteslutande skett genom en ombudsman hos Byggnads Skåne.

PME underrättade i december 2019 Byggnads om att deras agerande skadade PME och att PME avsåg att tillvarata sin rätt genom att kräva skadestånd för det fall agerandet inte ändrades.

Omständigheterna

Den 19 februari 2020 skickade Byggnads Skåne och Byggnads Mälardalen väsentligen likalydande brev till alla de kunder som anlitat PME som entreprenör inom i vart fall dessa regioner. Bland annat skickades brev till UBAB Ulricehamns Betong AB respektive Wäst Bygg. I brevet till UBAB Ulricehamns Betong AB anges följande.

Hävning av entreprenadavtal

I enlighet med Byggavtalet Bilaga D punkten 4.6 begär Byggnads region Skåne härmed att entreprenaden med Byggnadsfirman PME AB [...] hävs. Begäran avser samtliga arbetsplatser i Byggnads region Skånes område, bland annat dessa: Kv Bronsåldern 1 Helsingborg

Som skäl för denna begäran anges att företaget bryter mot lag och det ingångna kollektivavtalet. Dessa brott består bland annat i brott mot § 1, § 3, § 10 samt Bilaga D. Byggnadsfirman PME har även försökt dölja anlitanande av underentreprenör genom att på underentreprenörens anställdas ID06-kort trycka PMEs logga, klä upp underentreprenörens anställda i kläder med PMEs logga samt låta underentreprenörens anställda ange PME som uppdragsgivare vid inskrivningen på arbetsplatsen.

I breven har alltså regionerna uppmanat företagen att häva sina entreprenadkontrakt med PME. Breven syftar till att PME ska stängas av från alla ekonomiska förbindelser med sina kunder. På grund av breven riskerar PME att förlora befintliga entreprenadkontrakt och har blivit utestängt från alla anbudsförfaranden som hade kunnat leda till nya uppdrag. Att breven har fått allvarliga konsekvenser framgår bl.a. genom att en tidigare väletablerad samarbetspartner till PME, Byggmästar'n i Skåne AB, har angett texten "Undvik!" i sitt adressregister i anslutning till PME:s uppgifter. Detta framkom i samband med ett anbud från PME i mars 2020.

Byggnads Skånes och Byggnads Mälardalens åtgärd att skicka brev till PME:s kunder och begära att dessa ska häva sina entreprenadavtal med PME utgör en stridsåtgärd i medbestämmandelagens mening.

Enligt förbundets stadgar ska beslut om stridsåtgärder fattas av förbundets styrelse. Förbundsstyrelsen har inte beslutat att Byggnads Skåne och Byggnads Mälardalen ska vidta åtgärden att begära att PME:s kunder ska häva sina entreprenadavtal med PME.

Det skäl som regionerna har angett för att uppmana företagen att häva sina avtal med PME är att PME, enligt regionerna, bryter mot lag och det ingångna kollektivavtalet. Breven har skickats i tidsmässigt nära samband med tvisten mellan Byggnads och PME om användandet av Nova Ratio och Agral Trade som underentreprenörer. Som framgår av breven är parterna oense i frågor om PME:s användande av underentreprenörer, liksom tolkningen och tillämpningen av de underliggande reglerna i kollektivavtal och lag. Åtgärden har vidtagits för att utöva påtryckning på PME i denna rättsvist, i vilken Byggnads bl.a. har krävt skadestånd. Åtgärden syftar ytterst till att begränsa PME:s verksamhet och tillfoga PME ekonomisk skada. Åtgärden att skicka breven har ett rättsstridigt syfte.

Regionerna krav att PME:s kunder ska häva entreprenadavtalen med PME utgör olovliga stridsåtgärder och bryter mot fredsplikten enligt medbestämmandelagen och byggavtalet.

Regionerna har inte varslat PME eller Medlingsinstitutet minst sju arbetsdagar i innan regionerna vidtog åtgärden.

Regionerna har med stöd av förbundet vidmakthållit stridsåtgärderna. Detta framgår av följande omständigheter. Den 7 maj 2020 höll Byggföretagen och förbundet en förhandling där förbundet vidhöll begäran om att Byggföretagens medlemsföretag skulle häva entreprenadavtalen med PME. Den 13 maj 2020 skickade förbundet en begäran om hävning till i vart fall Veidekke Entreprenad AB, vilket föranledde det bolaget att den 15 maj 2020 häva pågående entreprenadkontrakt med PME. Entreprenaden hade pågått i ca sex månader. Som skäl för hävningen hänvisade Veidekke till förbundets och Byggnads Skånes begäran om hävning.

Kollektivavtalsregleringen

PME och regionerna är bundna av entreprenadbilagan till byggavtalet. Bilagan är emellertid inte tillämplig i den aktuella situationen. Bilagan innebär att parterna har överenskommit om ett visst förenklat förfarande som alternativ till reglerna i 38–40 §§ medbestämmandelagen och ska uppfattas som tillämpningsregler avseende dessa lagregler. Tillämpningsreglerna måste läsas mot bakgrund av lagen.

I 38 § medbestämmandelagen anges en förhandlingsskyldighet för arbetsgivaren före beslut om anlitande av icke anställd arbetskraft, medan 39 och 40 §§ medbestämmandelagen ger en arbetstagarorganisation möjlighet att lämna veto mot den av arbetsgivaren tilltänkta åtgärden. Om vetorätten utövas får den tilltänka åtgärden inte beslutas eller verkställas av arbetsgivaren. Medbestämmandelagens regler om facklig vetorätt bygger alltså på att förhandlingar påkallas och vetorätt utövas innan arbetsgivaren beslutar att anlita icke anställd arbetskraft. Brott mot reglerna medför enbart skadeståndsskyldighet.

Tillämpningsområdet för bestämmelserna i entreprenadbilagan är utökat i förhållande till lagreglerna, i så mån att avtalets regler kan tillämpas också ”vid” anlitande av i förekommande fall en underentreprenör som är bunden av byggavtalet genom hängavtal. Brevet med begäran om hävning skickades dock inte ut till PME:s kunder vid eller i samband med anlitande av PME, utan under tid när entreprenadavtal redan fanns sedan en längre tid. Bestämmelserna i entreprenadbilagan är redan därför inte tillämpliga i situationen i målet. I sammanhanget ska dessutom observeras att varken 38–40 §§ eller någon annan bestämmelse i medbestämmandelagen ger en arbetstagarorganisation möjlighet att begära att ett redan ingånget entreprenadavtal ska hävas av ena parten till detta.

Av AD 1978 nr 114 framgår att vetorätten bara avser framtida förhållanden och vetorätten har konstruerats med hänsyn till intresset av att bindande entreprenadavtal fullföljs. Ett entreprenadavtal som i och för sig stred mot 38–40 §§ medbestämmandelagen ansågs av domstolen såsom fortfarande giltigt.

Med beaktande härav saknade regionerna rätt att med stöd av 38–40 §§ medbestämmandelagen kräva hävning av redan ingångna entreprenadavtal. PME har inte heller genom kollektivavtalet accepterat en sådan ingripande ordning.

Vidare måste beaktas att parterna inte ens genom kollektivavtal kan på förhand disponera över sina rättigheter och skyldigheter på sätt som innebär att medbestämmandelagens regler om fredsplikt inskränks (se 4 § medbestämmandelagen).

Rättslig argumentation

Frågan i målet är främst om regionernas åtgärder att kräva hävning av ingångna entreprenadavtal är olovliga stridsåtgärder i medbestämmandelagens mening.

Det är uppenbart att en arbetstagarorganisations begäran om hävning av gällande entreprenadavtal är jämförlig med t.ex. arbetsinställelse, blockad och bojkott, och därmed utgör en stridsåtgärd.

Byggnads uppmaningar om hävning är ägnade att helt stänga av PME från alla ekonomiska förbindelser med sina kunder. Åtgärderna är ägnade att orsaka omfattande förluster för PME och kan betyda att PME helt slås ut från marknaden. Byggnads agerande har lett till PME:s avtal hävts, men också att PME:s kunder inte vill träffa nya avtal med bolaget.

Syftet med stridsåtgärden är att utöva påtryckning mot PME för att bolaget, enligt regionerna, bryter mot lag och det ingångna kollektivavtalet. Det är definitionsmässigt fråga om en stridsåtgärd i en rättstvist (se t.ex. SOU 2018:40 s. 55 ff.). Att tillgripa en sådan åtgärd är enligt medbestämmandelagen olovligt såväl i som utanför kollektivavtalsförhållanden.

I medbestämmandelagen anges tydligt under vilka förutsättningar en stridsåtgärd får vidtas. Reglerna ger inte utrymme för ursäktliga felbedömningar. Detta gäller särskilt de regler om utökad fredsplikt som trädde i kraft 2019. Den aktuella situationen är inte svårbedömd, och det kan inte när åtgärderna vidtogs ha funnits några tvivel om att regionerna inte hade rätt att tillgripa stridsåtgärder.

Regionernas åtgärd att kräva hävning av entreprenadavtalen innebär att de uppsåtligen och grovt har åsidosatt själva kärnan i reglerna om fredsplikt, vilka är ett av fundamenten i medbestämmandelagen och den svenska ordningen med reglering genom arbetsmarknadens parter och kollektivavtal.

Åtgärderna har skett i syfte att skada PME. Regionerna har härigenom missbrukat det förtroende som lagstiftaren gett arbetsmarknadens organisationer.

Arbetstagarparterna

Sammanfattning av grunderna

Det är riktigt att Byggnads Mälardalen och Byggnads Skåne den 19 februari 2020 har skickat brev med till företag som anlitat PME som underentreprenör och begärt att dessa ska häva sina entreprenadavtal med PME.

Regionernas åtgärder utgör inte stridsåtgärder. De syftar inte heller till att påverka PME i någon rättstvist.

Bakgrund

Byggnads Skåne och Byggnads Mälardalen (regionerna) är två av förbundets regioner. Regionerna är i förhållande till förbundet egna juridiska personer med egen ekonomi och egen styrelse. De är medlemmar i förbundet och utgör en del av förbundets lokala organisation.

Byggföretagen och förbundet träffar det från tid till annan gällande byggavtalet. Byggavtalet gäller först och främst för medlemsföretag i Byggföretagen, men är även tillämpligt på arbetsgivare som, likt PME, tecknat hängavtal med förbundet.

I byggavtalets bilaga D finns den branschöverenskommelse som kollektivavtalsparterna träffat om tillämpningsregler avseende 38–40 §§ medbestämmandelagen. Reglerna syftar till en förenklad ordning vid inhyrning av arbetskraft och anlitan av underentreprenör jämfört med de regler som följer av medbestämmandelagen. Ordningen vilar på mellan kollektivavtalsparterna gemensamma värderingar där bibehållen sund konkurrens och upprätthållande av lag och kollektivavtal har avgörande betydelse.

Tillämpningsreglerna är uppdelad i tre olika nivåer. Det gäller sålunda olika ordning för

- 1) företag som är bundna av byggavtalet genom medlemskap i Byggföretagen,
- 2) företag som är bundna av byggavtalet genom hängavtal och
- 3) övriga företag, dvs. företag som inte är bundna av byggavtalet.

PME, som är bundet av kollektivavtal i förhållande till förbundet genom hängavtal, tillhör kategori två. Reglerna för kategori två framgår av entreprenadbilagan punkten 4. Reglerna anger hur parterna i ett sådant kollektivavtalsförhållande ska uppträda i förhållande till varandra samt deras rättigheter och skyldigheter.

Entreprenadbilagan punkten 4.6 anger vad som gäller när det uppdragas att en av en arbetsgivare anlita underentreprenör inte uppfyller kraven för att uppträda som entreprenör/bemanningsföretag. Den fackliga parten har då rätt att kräva att arbetsgivaren ska häva entreprenadavtalet med underentreprenören.

Omständigheterna

Byggnads Skåne skickade den 19 februari 2020 brev med det innehåll som PME har angivit till Wäst Bygg, Veidekke Entreprenad AB, Henrik Anderssons Byggnads, Tornstaden och Serneke Bygg AB. Byggnads Mälardalen skickade samma dag ett motsvarande brev till UBAB Ulricehamns Betong AB. Det kan inte vitsordas att brev har skickats till samtliga PME:s kontraktspartners i de aktuella regionerna.

Byggnads har agerat på det sätt som kollektivavtalsparterna i byggavtalet gemensamt har bestämt när situationen är sådan att en vetosituation föreligger med en redan anlita underentreprenör. Regionernas åtgärd att upprätta och skicka brev om hävning av entreprenadavtal i enlighet med byggavtalets regler kan därför inte ses som en stridsåtgärd.

Byggnads Skåne har påkallat tvisteförhandling med PME om kollektivavtalsbrott. Lokal förhandling påkallades hösten 2019 och pågår alltjämt. Byggnads Mälardalen har inte någon rättstvist med PME. Regionernas brev den 19 februari 2020 syftar inte till att påverka PME i någon pågående rättstvist.

Regionernas brev har inte medfört att något avtal med PME har hävts. Det bestrids att noteringen i handlingen från Byggmästar'n i Skåne AB skulle ha något samband med breven.

Det vitsordas att det är förbundsstyrelsen som ska fatta beslut om stridsåtgärder. Förbundsstyrelsen har inte fattat något beslut om att regionerna skulle skicka de aktuella breven. Regionerna har inte varslat PME eller Medlingsinstitutet enligt 45 § medbestämmandelagen innan breven skickades.

Rättslig argumentation

PME har tecknat hängavtal med förbundet och därmed accepterat den ordning som kollektivavtalsparterna i byggavtalet är överens om.

Förbundet bestrider att kollektivavtalsparterna genom byggavtalets bilaga D har inskränkt medbestämmandelagens regler om fredsplikt eller givit parterna en mer långtgående rätt till stridsåtgärder än vad som föreskrivs i medbestämmandelagen.

Bilagan reglerar hanteringen av veto vid anlitage av bemanningsföretag och entreprenör, dvs. det som regleras i 38–40 §§ medbestämmandelagen. Bakgrunden till att parterna träffat kollektivavtal om tillämpningen av reglerna om facklig vetorätt vid sådant anlitage är följande.

I Sverige finns det uppskattningsvis 100 000 byggarbetsplatser med i genomsnitt tio underentreprenörer på varje byggarbetsplats. Om samtliga dessa entreprenadförhållanden skulle bli föremål för förhandling enligt 38 § medbestämmandelagen skulle det innebära närmare en miljon förhandlingar årligen. Detta skulle vara ohanterligt för såväl arbetsgivare som den fackliga parten. Därför har parterna i byggavtalet träffat kollektivavtal med regler som innebär förenklingar.

Konstruktionen i byggavtalets bilaga D innebär ett förenklat förfarande där arbetsgivaren, när den tilltänkta entreprenören eller det tilltänkta bemanningsföretaget är bundet av byggavtalet, inte måste förhandla innan beslutet om entreprenad eller inhyrning. Avtalet innebär vidare att förbundet, när en inhyrning eller entreprenad har pågått under en kortare eller längre tid, kan utnyttja sin vetorätt genom att kräva att avtalsförhållandet avbryts. Framställan om hävning enligt bilaga D punkten 4.6 sker till beställaren/det anlitage företaget. Om begäran inte efterlevs innebär det att beställaren/det anlitage företaget gör sig skyldigt till kollektivavtalsbrott. Kollektivavtalet innebär alltså inte att förbundet av sagt sig rätten till veto, men genom förfarandet är parterna överens om att förskjuta tidpunkten för vetot jämfört med vad som gäller enligt medbestämmandelagen.

I bilaga D anges i punkten 1.2 att bestämmelserna i bilagan är tillämpliga ”vid anlitage av” vissa företag. PME synes tolka orden ”vid anlitage av” så att reglerna endast är tillämpliga innan entreprenadavtalet tecknas, och att det inte längre finns någon möjlighet till veto när entreprenadavtalet pågått någon tid. Detta är en felaktig tolkning.

Skäl

Den huvudsakliga tvistefrågan

Regionerna har krävt och kräver alltjämt att vissa byggföretag ska häva sina entreprenadavtal med PME. Frågan är om det finns förutsättningar att enligt 15 kap. 3 § rättegångsbalken interimistiskt ålägga regionerna och förbundet att på visst sätt tillkännage att begäran om hävning inte längre gäller.

PME menar att regionernas åtgärd utgör en stridsåtgärd i medbestämmandelagens mening och att stridsåtgärden är olovlig, bl.a. av den skälet att den inte beslutats i behörig ordning. Arbetsdomstolen uppfattar att PME:s yrkande mot förbundet grundas på att förbundet, som självt är bundet av ett kollektivavtal, är skyldigt att försöka hindra den olovliga stridsåtgärd som regionerna vidtagit samt verka för att den upphör (se 42 § andra stycket medbestämmandelagen).

Arbetsdagarparterna bestrider att regionernas åtgärd utgör en stridsåtgärd.

Den huvudsakliga tvistefrågan är om regionernas åtgärd utgör en stridsåtgärd i medbestämmandelagens mening. Om Arbetsdomstolen skulle finna att regionernas åtgärd är en stridsåtgärd är det ostridigt att den inte beslutats i behörig ordning. Om regionernas agerande utgör en stridsåtgärd är den i så fall redan därför olovlig enligt 41 och 42 §§ medbestämmandelagen.

Rättsliga utgångspunkter

Någon närmare definition av vad som avses med en stridsåtgärd finns inte i medbestämmandelagen eller dess förarbeten (se prop. 1975/76:105 bil. 1 s. 403). I 41 § medbestämmandelagen talas om arbetsinställelse (lockout eller strejk), blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd.

Som en allmän utgångspunkt brukar framhållas att en stridsåtgärd förutsätter att en åtgärd vidtas, att denna har ett påtrycknings syfte (fackligt syfte) och att åtgärden vidtas i kollektiva former. I princip varje handling eller underlåtenhet som en part vidtar och som är av en sådan beskaffenhet att den faktiskt kan inverka på motparten, kan vara en stridsåtgärd. Det avgörande för om en åtgärd ska betecknas som en stridsåtgärd eller inte är oftast i vilket syfte åtgärden har vidtagits. Om åtgärden t.ex. syftar till att utöva påtryckning i en rättstvist, att åstadkomma ändring i gällande avtal eller påverka innehållet i avtal som ännu inte träffats, är det fråga om en stridsåtgärd (jfr 41 § medbestämmandelagen). Eftersom det är mycket lättare för en part att visa att motparten vidtagit en viss åtgärd än att bevisa vad denne har åsyftat med åtgärden i fråga, är kraven på den bevisning som behövs för att visa vilket syfte som legat bakom en åtgärd inte lika höga som när det är fråga om bevisning om att en viss åtgärd faktiskt har vidtagits (se t.ex. AD 2018 nr 14).

I rättspraxis förekommer fall där frågan varit om en arbetsgivare genom att utöva sina befogenheter enligt lag eller avtal har vidtagit en stridsåtgärd. I *AD 1945 nr 47* var frågan om en arbetsgivare hade vidtagit en stridsåtgärd genom att beordra en grupp arbetstagare att arbeta utomhus och anlita andra arbetstagare, när arbetsgivaren inte var nöjd med arbetstagarnas prestationer. Arbetsdomstolen fann att arbetsgivaren använt sin rätt att leda och fördela arbetet i syfte att vidmakthålla och öka produktionen, och inte i syfte att utöva påtryckning på arbetstagarna att godta arbetsgivarens förslag eller att hämnas på dem för att de inte efterkommit arbetsgivarens önskemål. Det var därför inte fråga om en stridsåtgärd. I *AD 1959 nr 21* var arbetsgivaren och arbetsdagarorganisationen oense om hur en kollektivavtalsbestämmelse

skulle tolkas. Arbetsdomstolen uttalade att det förhållandet att en arbetsgivare tillämpade en avtalsbestämmelse i enlighet med sin uppfattning om avtalets innebörd inte utan vidare innebar att arbetsgivarens avtalsstridiga förfarande hade karaktären av stridsåtgärd. I *AD 1987 nr 77* var tvistigt om vilka arbetstider som gällde vid en gruva. En fråga i målet var om arbetsgivaren hade vidtagit en olovlig stridsåtgärd genom att sända hem arbetstagare som kom för att arbeta enligt sin mening i tvisten. Arbetsdomstolen uttalade att den allmänna rättsliga utgångspunkten i ett sådant fall är att det kan vara fråga om en stridsåtgärd om arbetsgivarens handlande har ett syfte som sträcker sig längre än till en tillämpning av arbetsgivarens mening i vad gäller arbetskyldigheten som sådan. Domstolen har också uttalat att en part som är bunden av ett kollektivavtal och i god tro hävdar en viss innebörd av avtalet, inte i och för sig vidtar en olovlig stridsåtgärd, även om partens tolkning av avtalet skulle vara felaktig (se *AD 1977 nr 54*).

I *AD 1978 nr 93* beslutade en arbetsgivare, som under pågående avtalsförhandlingar utsattes för stridsåtgärder av en arbetstagarorganisation, att permittera en grupp arbetstagare. Frågan var om arbetsgivarens åtgärd var en stridsåtgärd och om arbetsgivaren brutit mot varselplikten enligt 45 § medbestämmandelagen. Enligt Arbetsdomstolens mening var det i och för sig möjligt att arbetsgivaren med permitteringen primärt syftat till att minska sina lönekostnader, men att arbetsgivaren också insett att beslutet kunde få den bieffekten att det utgjorde en påtryckning i avtalsförhandlingen. Domstolen ansåg att detta inte var tillräckligt för att en åtgärd skulle vara att betrakta som en stridsåtgärd vid tillämpning av 45 § medbestämmandelagen. Enligt Arbetsdomstolen var det vid tillämpningen av den bestämmelsen fråga om en stridsåtgärd endast om den som vidtog åtgärden därmed primärt och direkt syftade till att åstadkomma en påtryckning på motparten.

Motsvarande bedömningar har gjorts i situationer där en arbetstagarorganisation utövar en befogenhet som tillkommer parten enligt lag eller avtal. I förarbetena till medbestämmandelagen uppmärksammades att bedömningen av om en vägran att utföra visst arbete utgör en stridsåtgärd kan påverkas av regeln om s.k. tolkningsföreträdare i 34 § medbestämmandelagen. Det angavs där att om det fattas beslut om utnyttjande av tolkningsföreträdet är en arbetsvägran i enlighet med detta beslut inte en stridsåtgärd i den mån det inte finns något lag- eller avtalsstridigt syfte bakom beslutet eller arbetsvägran. Har arbetstagarparten hävdat en oriktig uppfattning i tolkningstvisten kan ansvar inträda för underlåtenhet att uppfylla en avtalsförpliktelse, men däremot inte ansvar för fredspliktetsbrott. Se prop. 1975/76:105 bil. 1 s. 404.

I *AD 2004 nr 6* var det fråga om en arbetstagarorganisation vidtagit en stridsåtgärd genom att vid förhandlingar enligt 38 § medbestämmandelagen motsätta sig och därigenom hindra en arbetsgivare från att hyra in arbetskraft från vissa bemanningsföretag. Arbetsdomstolen ansåg att det inte var sannolikt att arbetstagarorganisationen fört fram sina ståndpunkter om de aktuella kollektivavtalens tillämplighet mot bättre vetande, att organisationen inte framfört sin inställning vid förhandlingarna i ond tro samt att utredningen inte gav stöd för att organisationen haft som syfte att utöva

påtryckning på motpartssidan som går längre än att hävda sin uppfattning om avtalens tillämpning. Det var därför enligt Arbetsdomstolen inte fråga om någon stridsåtgärd.

I AD 2005 nr 88 hade en arbetstagarorganisation, i enlighet med regleringen i ett kollektivavtal, skickat brev till ett bolags beställare om att organisationen inte godkände att bolaget användes som underentreprenör av dessa beställare. Enligt Arbetsdomstolen var det avgörande för om åtgärden var en olovlig stridsåtgärd om den vidtagits i syfte att utöva påtryckning på bolaget eller att hämnas på bolaget för att detta inte efterkommit avdelningens önskemål. För det fall organisationens enda syfte med breven var att efterleva gällande branschöverenskommelser var åtgärden enligt domstolen inte någon stridsåtgärd. Enligt domstolen var det inte tillräckligt för att det skulle vara fråga om en stridsåtgärd att organisationen insett att åtgärden utgjorde en påtryckning på bolaget, utan det krävdes att organisationen vidtog åtgärden med primärt och direkt syfte att åstadkomma en påtryckning på motparten (jfr AD 1978 nr 93).

De rättsfall och förarbetsuttalanden som nu redovisats synes ge uttryck för ståndpunkten att det, vid åtgärder där en part i god tro utövar en befogenhet som tillkommer parten enligt lag eller avtal, inte är tillräckligt att åtgärden i och för sig innebär en påtryckning på motparten i t.ex. en rättstvist, och att parten förstår det. För att det ska vara fråga om en stridsåtgärd krävs att åtgärden vidtagits i något annat syfte än det som är ändamålet med befogenheten.

Regler om facklig vetorätt i medbestämmandelagen och byggavtalet

I 38–40 §§ medbestämmandelagen finns bestämmelser om fackligt inflytande i situationer där arbetsgivaren avser att låta någon utföra visst arbete för dennes räkning eller i dennes verksamhet utan att vara arbetstagare hos arbetsgivaren, t.ex. genom att anlita arbetskraft genom ett bemanningsföretag. Reglerna innebär i korthet att en arbetsgivare innan denne fattar ett sådant beslut på eget initiativ ska förhandla med kollektivavtalsbärande arbetstagarorganisation. Organisationen får under vissa omständigheter förbjuda den tilltänkta åtgärden (lägga veto) om det kan antas att åtgärden medför åsidosättande av lag eller kollektivavtal eller annars strider mot vad som är allmänt vedertaget på avtalsområdet. En arbetsgivare som inte följer vetot kan åläggas att betala allmänt skadestånd. Däremot påverkar inte vetot giltigheten av de avtal som arbetsgivaren ingår med någon annan (AD 1978 nr 114). En arbetstagarorganisation som felaktigt lagt ett veto kan åläggas skadestånd bara om vetot lagts utan fog (57 § medbestämmandelagen).

Den s.k. entreprenadbilagan, byggavtalets bilaga D, innehåller regler om tillämpning av 38–40 §§ medbestämmandelagen. Bestämmelserna i bilagan innebär vid anlitan av företag som, i likhet med PME, är bundna av byggavtalet genom hängavtal i korthet följande. Inför anlitan av en sådan underentreprenör behöver byggföretaget (arbetsgivaren) inte förhandla enligt 38 § medbestämmandelagen. I stället ska byggföretaget genomföra

vissa kontroller avseende underentreprenören, t.ex. att denne är godkänd för F-skatt. Första gången en underentreprenör anlitas ska byggföretaget informera berörd region på visst sätt. Byggföretaget ska även föra en förteckning över vilka underentreprenörer som används. Om berörd region anser att det finns skäl att aktualisera veto enligt 39 § medbestämmandelagen, har regionen rätt att kräva att arbetsgivaren avför underentreprenören från förteckningen. Om så sker ska reglerna i 38–40 §§ medbestämmandelagen tillämpas vid anlitan av den aktuella underentreprenören. Vidare framgår av punkten 4.6 att om arbetsgivaren har träffat avtal med underentreprenören innan berörd region framfört att det finns skäl att aktualisera veto, så kan regionen kräva att entreprenadavtalet ska hävas. Om så sker ska ärendet hänskjutas till central förhandling. Om förbundet vid den centrala förhandlingen förklarar att organisationen skulle ha utövat sin vetorätt om avtalet inte hade ingåtts, är arbetsgivaren skyldig att på förbundets begäran häva avtalet med omedelbar verkan.

Har regionerna vidtagit en stridsåtgärd?

Av utredningen i målet på dess nuvarande stadium framgår följande. Enligt regionerna hade det funnits skäl att aktualisera veto mot att anlita PME enligt 39 § medbestämmandelagen om inte berörda byggföretag (arbetsgivarna) redan hade träffat avtal med PME. Regionerna har under återopande av punkten 4.6 i bilaga D krävt att byggföretagen ska häva entreprenadavtalen med PME. En central förhandling har hållits mellan Byggföretagen och förbundet, och förbundet har därefter begärt att berörda byggföretag med omedelbar verkan ska häva entreprenadavtalen.

Såväl regionernas som förbundets agerande synes alltså ha följt det förfarande som anges i punkten 4.6 i bilaga D. Utredningen på dess nuvarande stadium ger inte stöd för att vare sig regionerna eller förbundet mot bättre vetande eller i ond tro har hävdats sin uppfattning att de enligt punkten 4.6 i bilaga D har rätt att agera på sätt som organisationerna gjort. Inte heller ger utredningen stöd för att deras agerande haft som syfte att utöva påtryckning på PME som går längre än att hävda arbetstagsidans uppfattning om avtalens tillämpning.

Enligt Arbetsdomstolens mening innebär regleringen i punkten 4.6 i bilaga D inte att PME:s rättigheter eller skyldigheter enligt medbestämmandelagen upphävs eller inskränks (jfr 4 § medbestämmandelagen).

Arbetsdomstolens bedömning är därför, på målets nuvarande stadium, att regionerna inte vidtagit någon stridsåtgärd mot PME.

Med denna bedömning finns det inte skäl att bifalla PME:s yrkanden om interimistiskt förordnande. Bolagets yrkanden därom ska därför avslås.

Arbetsdomstolens ställningstagande

Arbetsdomstolen avslår Byggnadsfirman PME AB:s yrkanden om interimistiskt förordnande.

Ledamöter: Jonas Malmberg, Håkan Lundquist, Per-Anders Edin, Ari Kirvesniemi, Cathrin Dalmo, Susanne Östh och Elisabeth Mohlkert.
Enhälligt.

Rättssekreterare: Pontus Bromander